

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: 15220/B/2011/2469273738

FORMY NÁHRADNEJ RODINNEJ STAROSTLIVOSTI

Bakalárska práca

2011

Simona Petrášová

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

FORMY NÁHRADNEJ RODINNEJ STAROSTLIVOSTI

Bakalárska práca

Študijný program: Ľudské zdroje a sociálny manažment

Študijný odbor: 3.3.1 Národné hospodárstvo

Školiace pracovisko: Katedra sociálneho rozvoja a práce

Školiteľ: Ing. Michaela Pechová, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave
Národohospodárska fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Simona Petrášová
Študijný program: Ľudské zdroje a sociálny manažment (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 3.3.1 Národné hospodárstvo
Typ záverečnej práce: Bakalárska záverečná práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Formy náhradnej rodinnej starostlivosti

Anotácia: Práca venuje pozornosť jednotlivým formám náhradnej rodinnej starostlivosti. Podrobnejšie sa venuje adopcii a na príklade združenia Návrat poukazuje na súčinnosť štátu a tretieho sektora v oblasti procesu osvojenia.

Vedúci: Ing. Michaela Pechová, PhD.
Katedra: KSRaP NHF - Kat. sociálneho rozvoja a práce NHF
Vedúci katedry: prof. Ing. Eva Rievajová, PhD.

Dátum zadania: 14.01.2010

Dátum schválenia: 15.01.2010

prof. Ing. Eva Rievajová, PhD
vedúci katedry

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a uviedla som všetku použitú literatúru.

Dátum: 08. 08. 2011

.....

Simona Petrášová

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela pod'akovať všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri získavaní informácií pre vypracovanie mojej bakalárskej práce. Moje pod'akovanie patrí najmä vedúcej práce, pani Ing. Michaela Pechovej, PhD., za odborné vedenie a cenné pripomienky. Takisto ďakujem aj mojej rodine za podporu pri písaní tejto bakalárskej práce.

ABSTRAKT

PETRÁŠOVÁ, Simona: *Formy náhradnej rodinnej starostlivosti*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra sociálneho rozvoja a práce. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Michaela Pechová, PhD. – Bratislava: NHF EÚ, 2011, 46 s.

V záverečnej práci by sme sa chceli zamerať na problematiku náhradnej rodinnej starostlivosti v podmienkach Slovenskej republiky a následne opísať situáciu sprostredkovania náhradnej rodinnej starostlivosti občianskym združením Návrat. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Obsahuje 7 tabuliek a 1 graf. V prvej kapitole je zadefinovaný cieľ a metódy použité pri získaní a spracovaní informácií. Druhú kapitolu tvorí všeobecné zadefinovanie pojmu rodina, jej funkcie, rodinná politika, jej ciele a úlohy štátu v rámci rodinnej politiky. V ďalšej časti tejto kapitoly sme sa zamerali na charakterizovanie jednotlivých foriem náhradnej starostlivosti a organizáciám, ktoré sa podieľajú na uskutočňovaní náhradnej rodinnej výchovy. V tretej časti sme sa zamerali na konkrétnu organizáciu. Opisujeme tu základné údaje, služby, ktorým sa venuje a zamerali sme sa aj na financovanie združenia a jednotlivé formy podpory.

Kľúčové slová:

rodina, rodinná politika, náhradná rodinná starostlivosť, adopcia, pestúnska starostlivosť, sanácia rodiny

ABSTRACT

PETRÁŠOVÁ, Simona: *Forms of foster care.* – The University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Social Development and Labour. – Thesis advisor: Ing. Michaela Pechová, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2011, 46 p.

The final work, we would like to focus on issues of foster care in the Slovak Republic and then describe the situation of mediation foster care civic association return. The work is divided into four chapters. Contains 7 tables and 1 chart. The first chapter is defined objectives and methods used for obtaining and processing information. Second chapter is a general definition of family, its functions, family policy, its objectives and the state's role in family policy. In the next section of this chapter, we focused on characterizing the various forms of care and organizations participating in the implementation of alternative family care. In the third part, we focused on a specific organization. Describes that the basic data services that are addressed and we focused on the financing of the association and various forms of support.

Key words:

Family, family policy, substitute family care, adoption, foster care, redevelopment of family

Obsah

Úvod	10
1 Cieľ a metodika práce	11
2 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	12
2.1 Funkčnosť rodiny	13
2.2 Rodinná politika	14
2.2.1 Ciele rodinnej politiky	14
2.2.2 Úloha štátu v rámci rodinnej politiky	15
2.3 Náhradná starostlivosť	17
2.3.1 Formy náhradnej rodinnej starostlivosti	18
2.4 Organizácie podieľajúce sa na uskutočňovaní náhradnej rodinnej výchovy ...	23
3 Občianske združenie Návrat	26
3.1 História združenia	27
3.2 Činnosti a služby združenia	27
3.3 Súčasnosť združenia	28
3.4 Návrat a náhradná rodinná starostlivosť	29
3.5 Návrat a sanácia rodiny v kríze	32
3.6 Financovanie a partneri	34
3.6.1 Financovanie zo štátnych zdrojov	35
3.6.2 Financovanie zo súkromných zdrojov	35
3.6.3 Financovanie z individuálnych zdrojov	37
3.6.4 Samofinancovanie	38
3.6.5 Partneri združenia	39
3.7 Príjmy a výdavky združenia	40
4 Záver a diskusia	42
Zoznam použitej literatúry	44

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka č. 1	Počet detí zverených do náhradnej starostlivosti
Tabuľka č. 2	Sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti v roku 2010
Tabuľka č. 3	Program prípravy na náhradné rodičovstvo
Tabuľka č. 4	Služby pre rodiny v ohrození za rok 2008 a 2009
Tabuľka č. 5	Príjmy združenia Návrat za rok 2009
Tabuľka č. 6	Výdavky združenia Návrat za rok 2009
Tabuľka č. 7	Celkové príjmy a výdavky združenia Návrat v rokoch 2007-2009

ZOZNAM GRAFOV

Graf. č. 1	Celkové príjmy a výdavky združenia Návrat v rokoch 2007-2009
-------------------	--

Úvod

Rodina nás sprevádza od začiatku života a zohráva najdôležitejšiu úlohu v živote každého z nás. Je akýmsi prameňom lásky, bezpečia, istoty, starostlivosti skúseností a pripravuje nás na samostatný život. Je miestom vzniku života, formovania charakteru človeka, získavania hodnôt ako citové zázemie, základy pre medziľudské vzťahy a manželský život, úcta k starším, vzťah k práci, k tradíciám. Predstavuje primárnu jednotku spoločnosti, najstaršiu sociálnu inštitúciu a plní významné spoločenské funkcie. Nie každý však má to šťastie a môže vyrastať vo svojej rodine. Dôvodov prečo dieťa nevyrastá vo svojej biologickej rodine je mnoho. Rodičia sa nemôžu o dieťa postarať, pretože im to zdravotné problémy, prípadne ekonomické dôvody nedovoľujú alebo sa o dieťa jednoducho starať nechcú. V takýchto prípadoch sa hľadajú iné formy starostlivosti o tieto deti. Ako jedna z možností sa javí umiestnenie dieťaťa do ústavnej starostlivosti alebo sa dieťaťu hľadajú náhradní rodičia, ktorí mu poskytnú svoj domov, bezpečie a lásku. Práve náhradná rodina je najlepšia možnosť, pretože dieťa umiestnené do ústavnej starostlivosti si nedokáže vytvoriť také sociálne a citové väzby k ostatným členom spoločnosti.

Dieťa je najzraniteľnejším členom spoločnosti a ak zlyhá rodina, dôsledky tohto zlyhania nesie práve ono, čo sa negatívne prejaví predovšetkým v jeho vývoji, ktorý ovplyvní celý jeho budúci život a pretože všetko so všetkým súvisí, tak aj život ľudí v jeho bezprostrednom okolí. Štátne orgány, mimovládne organizácie i detské domovy by mali zodpovedať a zaujímať sa o rodiny a deti, vytvárať také podmienky, aby vyrastali v pre nich vhodnom prostredí, kde im bude poskytnutá primeraná starostlivosť, výchova, aby sa dokázali o seba postarať a boli plnohodnotnými členmi spoločnosti, pretože sú jej budúcnosťou.

1 CIEĽ A METODIKA PRÁCE

Ako vyplýva z názvu bakalárskej práce, našu pozornosť sme upriamili na náhradnú rodinnú starostlivosť.

Naším cieľom je analyzovať a poukázať na jej fungovanie a sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti v podmienkach Slovenskej republiky, a ďalej posúdiť fungovanie združenia Návrat.

Pri vypracovaní záverečnej práce sme pracovali s viacerými monografiami, publikáciami, či už z domácich alebo zahraničných zdrojov a taktiež sme využívali rôzne metódy. Abstrahovaním sme sa zamerali na definovanie základných pojmov súvisiacich s danou problematikou, akými je pojem rodina, rodinná politika a náhradná rodinná starostlivosť. Metódou sekundárnej analýzy sme sa snažili o lepšie poznanie jednotlivých foriem náhradnej rodinnej starostlivosti.

Ďalšou využívanou metódou je metóda komparácie, kde sme porovnávali jednotlivé formy náhradnej starostlivosti. Porovnávali sme tiež príjmy a výdavky združenia Návrat v jednotlivých rokoch.

V neposlednom rade sme využili metódu indukcie, kde sme vyvodzovali závery zo zistených skutočností.

2 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ

Rodina - je stavebným kameňom spoločnosti. Pojem, s ktorým sa spája veľké množstvo definícií a významov. Nový zákon o rodine hovorí: „Rodina založená manželstvom je základným článkom našej spoločnosti, ktorá všestranne chráni rodinné vzťahy.“¹ Súčasťou tohto zákona je aj vymedzenie práv a povinností rodičov, detí, špecifiká bezpodielového vlastníctva manželov a úprava zákonných vzťahov medzi jednotlivými členmi rodiny. Bauman definuje rodinu ako: „skupinu osôb spojených zväzkami manželstva, krvi alebo adopcie, ktorí obvykle bývajú spolu a vnútri skupiny, postupujú podľa spoločensky uznanej deľby úloh.“² Ako uviedol autor Matoušek: „okrem toho, že je rodina biologicky významná pre udržanie ľudstva, je taktiež základnou jednotkou každej ľudskej spoločnosti. Rodina okrem toho prepája generácie, vytvára medzi nimi kontinuitu a putá solidarity.“³

Ako základná bunka spoločnosti by mala rodina spĺňať viaceré funkcie, a to voči svojim členom a taktiež voči spoločnosti. K plneniu týchto funkcií je prvoradé vytvoriť vhodné podmienky, či už legislatívne, ekonomické, sociálne i kultúrne.

Funkcie rodiny môžeme rozdeliť nasledovne:⁴

1. *Biologicko-reprodukčná funkcia*, ktorá zahŕňa jednak vzájomné erotické uspokojenie medzi manželmi a jednak biologickú reprodukciu spoločnosti.
2. *Ekonomická funkcia* – je chápaná v zmysle materiálneho zabezpečovania rodiny. Spočíva vo finančných príjmoch zárobkovo činných členov rodiny a vo vybavenosti domácnosti materiálnymi potrebami, v zabezpečovaní každodenného chodu domácnosti, v uspokojovaní základných biologických potrieb.

¹ Zákon č. 36/2005 Z. z. *Zákon o rodine*. [online]. 2005. [cit. 2011.06.25.] Dostupné na internete: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>

² HRONCOVÁ, J., HUDECOVÁ, A., MATULAYOVÁ, T. 2000. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. 1. vyd. Banská Bystrica : PF UMB, 2000. 298 s. ISBN 80- 8055- 476- 5

³ MATOUŠEK, O. 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLON. 1997. 144 s. ISBN 80-85-850-24-9

⁴ KASANOVÁ, A. 2008. *Spríevodca sociálneho pracovníka I. Rodina a deti*. Nitra : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. s. 63-64. ISBN 978-80-8094-277-9

3. *Výchovná a socializačná funkcia* – prostredníctvom nej sa dieťa učí poznávať a nadväzovať medziľudské vzťahy, vytvárajú sa jeho charakterové a emocionálne základy osobnosti.
4. *Emocionálna a psychohygienická funkcia* – predstavuje uspokojovanie základných emocionálnych potrieb, bezpečia, ochrany, spolupatričnosti a i. Vyjadruje potrebu citových vzťahov medzi manželmi navzájom, medzi rodičmi a deťmi a medzi súrodencami.
5. *Odpočinková a regeneračná funkcia* – spočíva v poskytnutí aktívneho oddychu, vo vytváraní spoločných aktivít a v neposlednom rade umožňuje regeneráciu telesných a psychických síl.

Všetky tieto funkcie sa vzájomne prelínajú a ovplyvňujú. Ak si tieto funkcie rodina primerane plní, jej členovia sa môžu harmonicky rozvíjať, sú spokojní, efektívne komunikujú, vymieňajú si pozitívne emócie, dokážu riešiť vzniknuté problémy, navzájom si pomáhajú, podporujú sa a rešpektujú.

2.1 Funkčnosť rodiny

Každá rodina je svojím spôsobom jedinečná a neopakovateľná sociálna skupina, v ktorej platia vlastné pravidlá fungovania, špecifické formy správania a vzájomnej komunikácie.⁵ Nie každá rodina si však svoje funkcie voči spoločnosti plní primerane. Vtedy možno hovoriť o poruchách rodinného prostredia, resp. dysfunkčnosti rodiny.

Dunovský navrhol z hľadiska funkčnosti rodiny a jej porúch vo vzťahu k dieťaťu štyri pásma funkčnosti rodiny⁶:

1. *Funkčná rodina* – rodina bez narušenia, zabezpečujúca primeraný vývin dieťaťa

⁵ HRONCOVÁ, J. - HUDECOVÁ, A. - MATULAYOVÁ, T. 2000. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. 1. vyd. Banská Bystrica : PF UMB, 2000. 298 s. ISBN 80- 8055- 476- 5

⁶ LEVICKÁ, J. a kol. 2004. *Sociálna práca s rodinou*. 1. vyd. Trnava : 2004. 177 s. ISBN 80- 89074-93-6

2. *Problémová rodina* – chápané ako rodiny, v ktorých sa vyskytujú poruchy niektorých funkcií. Tieto však závažne neohrozujú rodinný systém a vývin dieťaťa. Rodina vzniknuté problémy dokáže riešiť vlastnými silami.
3. *Dysfunkčná rodina* – vyskytujú sa v nej vážnejšie poruchy niektorých alebo dokonca všetkých funkcií rodiny, ktoré ohrozujú a poškodzujú rodinu ako celok, výchovu a vývoj dieťaťa. Tento typ rodiny potrebuje pomoc odborníkov.
4. *Afunkčná rodina* - poruchy sú v nej natoľko závažné, že rodina prestáva plniť svoje základné funkcie. Vážne ohrozuje existenciu a zdravie detí, ktoré musia byť z rodiny vyňaté a umiestnené do náhradnej rodinnej starostlivosti.

2.2 Rodinná politika

V súčasnosti je rodinná politika vo väčšine európskych štátov chápaná ako podpora poskytovaná rodinám s deťmi v rámci systému sociálnej politiky. Ako vo svojej publikácii uvádza Stanek: „Rodinná politika je systémom všeobecných pravidiel, opatrení a nástrojov, ktorými štát priamo i sprostredkované odobruje mimoriadny význam rodiny pre rozvoj každého človeka v spoločnosti a vyjadruje jej svoju podporu.“⁷ Úloha štátu v oblasti rodinnej politiky predstavuje predovšetkým právnu ochranu rodiny a finančnú podporu spojenú s výchovou detí. Zodpovednosť za rodinu však nenesie len štát, ale aj samotné rodiny.

2.2.1 Ciele rodinnej politiky

Základné strategické ciele štátnej rodinnej politiky sú⁸:

- dosiahnutie relatívnej ekonomickej nezávislosti rodín ako základ ich občianskej nezávislosti a uplatnenia ich zodpovednosti a voľby vlastnej budúcnosti
- úspešnosť rodín v realizácii ich funkcií
- stabilita a sociálna kvalita manželských a rodičovských vzťahov v zmysle rovnoprávnosti a spoločenskej deľby rodinných rolí

⁷ STANEK, V. a kol. 2002. *Sociálna politika*. Bratislava : SPRINT, 2002. s. 255. ISBN 80-88848-92-X

⁸ Tamtiež s. 258

- vytváranie optimálnych podmienok na seba reprodukciu spoločnosti
- prijímanie takých opatrení, ktoré umožnia dôsledne uplatňovať princíp voľby, resp. zlučiteľnosti pri rozhodovaní sa rodiča pre rodičovskú, resp. pracovnú rolu

2.2.2 Úloha štátu v rámci rodinnej politiky

Úlohou štátu nie je zasahovať rôznymi opatreniami do života rodín, ale skôr, vytvárať rámcové právne, ekonomické a inštitucionálne podmienky a priestor rodinám na uplatnenie ich vlastnej zodpovednosti. Za tieto najdôležitejšie podmienky sa považujú⁹:

- 1. Právna ochrana rodiny a jej členov.** Úlohou štátu je podporovať a právne chrániť stabilitu manželstva a kvalitu partnerských vzťahov. Deti majú právo na rodičovskú starostlivosť. Štát vytvára legislatívny a inštitucionálny rámec na uplatnenie všetkých foriem náhradnej výchovy, pri zvýšenom dôraze na právo detí na vlastných rodičov a na rodinné prostredie.
- 2. Sociálno-ekonomické zabezpečenie rodiny.** Predstavuje vytváranie politických, legislatívnych, daňových, inštitucionálnych a iných podmienok, ktoré povedú k rastu výkonnosti ekonomiky a k podpore makroekonomickej rovnováhy.
- 3. Výchova detí a mládeže, príprava na manželstvo a rodičovstvo.** Za výchovu detí sú zodpovední rodičia, ktorými má pomáhať celá spoločnosť, v prvom rade škola, ďalej cirkev, masmédiá a iné subjekty.
- 4. Ochrana zdravia jednotlivých členov rodiny.** Štát zaručuje každému občanovi právo na ochranu zdravia a života vo všetkých obdobiach jeho života. Štátna zdravotná politika je realizovaná prostredníctvom legislatívnych, administratívnych a ekonomických opatrení a medzinárodnou spoluprácou.

Podpora štátu je orientovaná predovšetkým na životné udalosti, ktoré tvoria prirodzenú súčasť individuálneho alebo rodinného životného cyklu. V rámci štátnej

⁹ STANEK, V. a kol. 2008. *Sociálna politika*. Bratislava : Sprint dva, 2008. s. 245-246. ISBN 978-80-89393-02-2

sociálnej podpory sa poskytujú jednorazové a opakované štátne sociálne dávky.

K najdôležitejším opatreniam rodinnej politiky zaradujeme:

1. priame peňažné dávky pre rodiny a deti

- príspevok pri narodení dieťaťa
- príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa
- príspevok rodičom pri narodení viacerých detí
- príspevok na pohreb
- rodičovský príspevok
- prídavok na dieťa
- príplatok k prídavku na dieťa
- jednorazový príspevok dieťaťu pri jeho zverení do náhradnej starostlivosti
- jednorazový príspevok dieťaťu pri zániku náhradnej starostlivosti
- opakovaný príspevok dieťaťu zverenému do náhradnej starostlivosti
- opakovaný príspevok náhradnému rodičovi
- osobitný opakovaný príspevok náhradnému rodičovi
- príspevok na starostlivosť o dieťa
- príspevok rodičovi

2. daňové opatrenia pre rodiny

- *nezdaniteľná časť základu dane za manželku/manžela*, ktorá predstavuje 19,2 násobku sumy životného minima platného k 1. januáru príslušného zdaňovacieho obdobia za manželku/manžela, ktorý žije v spoločnej domácnosti s daňovníkom a nemá vlastný príjem
- *daňový bonus*, na ktorý má nárok len jeden z rodičov a platí daň, teda je zamestnaný alebo podniká

3. služby pre rodiny s deťmi predovšetkým sú to verejné zariadenia dennej starostlivosti pre deti do veku nástupu na povinnú školskú dochádzku

Existuje viacero situácií a udalostí, s ktorými sa rodiny počas svojho cyklu stretávajú a je preto úlohou štátu v takýchto situáciách poskytnúť podporu a konkrétne riešenia. V rámci štátnej sociálnej podpory sa štát podieľa na riešení najmä týchto životných udalostí. Medzi tieto udalosti možno spomenúť¹⁰:

- uzavretie manželstva a zakladanie vlastnej domácnosti
- príchod dieťaťa do rodiny
- nezaopatrenosť dieťaťa a sústavná príprava na povolanie
- prítomnosť dlhodobo ťažko zdravotne postihnutého dieťaťa
- prechodná alebo dlhodobá neprítomnosť len jedného žiteľa v rodine
- strata člena rodiny smrťou

¹⁰STANEK, V. a kol. 2002. *Sociálna politika*. Bratislava : SPRINT, 2002. s. 259-260. ISBN 80-8884892X

- nezaopatrenosť dieťaťa v náhradnej rodinnej starostlivosti

Prvou spomínanou udalosťou je uzatvorenie manželstva, za ktoré sa považuje spolužitie dvoch partnerov, ktorí spoločne žijú v jednej domácnosti, spravujú spoločný majetok, spoločne trávia voľný čas a v prípade, ak si chcú založiť vlastnú rodinu, je ich úlohou a povinnosťou starať sa o výchovu detí a zabezpečovať ich vzdelanie. Existujú však aj také udalosti, ktoré sú pre členov rodiny negatívnymi a vo veľkej miere ich poznačia. K nim možno zaradiť narodenie ťažko zdravotne postihnutého dieťaťa, strata živiteľa rodiny, ktoré sú pre každého jej člena smutnou a len ťažko predstaviteľnou udalosťou. Poslednou spomínanou udalosťou je situácia, kedy sa dieťa ocitne v náhradnej starostlivosti. Je preto potrebné definovať, čo sa považuje za náhradnú starostlivosť.

2.3 Náhradná starostlivosť

Dieťa by malo v rodinnom prostredí pociťovať bezpečie, istotu, lásku a porozumenie. Pokiaľ toto z rôznych dôvodov nie je možné v biologickej rodine, je potrebné nájsť dieťaťu vhodnú náhradnú rodinu, ktorá mu dokáže zabezpečiť všetko to, čo potrebuje. Nie všetky deti však majú možnosť byť súčasťou harmonickej rodiny a preto je náhradná rodinná starostlivosť jednou z možností, ktorá dokáže vytvoriť takú atmosféru, ktorá sa najviac približuje rodinnému prostrediu. Tak, ako sa vyvíjala spoločnosť, vznikali aj rôzne druhy náhradnej starostlivosti.

Náhradnou starostlivosťou sa podľa zákona č. 36/2005 Z.z o rodine rozumie viacero osobitne usporiadaných, na seba nadväzujúcich a vzájomne sa podmieňujúcich dočasných opatrení, ktoré nahrádzajú osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa v prípadoch, ak ju rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť. Autori Galbavý a Vondrákova uviedli, že: „K tejto forme starostlivosti dochádza vtedy, ak rodičia zomreli alebo sa z objektívnych alebo subjektívnych príčin nemôžu alebo sa nechcú o dieťa starať.“¹¹ Príčin, kvôli ktorým je potrebné zabezpečiť výchovu dieťaťa inde ako v biologickej rodine je viac. Možno spomenúť niektoré, napríklad ak sú rodičia alkoholici, drogovu závislí a zanedbávajú výchovu dieťaťa, ak dieťa žije v zlých bytových podmienkach, je zanedbávané, prípadne týrané, rodičia nedokážu zabezpečiť primeranú výchovu dieťaťa.

¹¹ GALBAVÝ, L. - VONDRÁKOVÁ, E. 2003. *Výbrané kapitoly z rodinného práva*. Nitra: Fakulta sociálnych vied UKF v Nitre, 2003. 118 s. ISBN 80-8050-654

V podmienkach Slovenskej republiky má náhradná starostlivosť rôzne formy, medzi ktoré patrí:

- zverenie maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby ako rodiča
- pestúnska starostlivosť
- ústavná starostlivosť

Mikloško vo svojej publikácii uvádza: „Ak dieťa nemá vhodných príbuzných, hľadá sa iná rodina ochotná a spôsobilá vytvoriť dieťaťu domov. Je ňou osvojiteľská rodina, ktorá si dieťa osvojí alebo pestúnska rodina, ktorá si vezme dieťa do pestúnskej starostlivosti. Posledným a krajným riešením je umiestnenie dieťaťa do ústavnej starostlivosti.“¹²

2.3.1 *Formy náhradnej rodinnej starostlivosti*

Podľa Zákona o rodine č. 36/2005 a Zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele č. 305/2005 rozlišujeme tri základné formy starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov, ktoré sa odlišujú rozsahom práv a povinností uchovaným biologickým rodičom¹³:

- náhradná osobná starostlivosť
- pestúnska starostlivosť
- osvojenie (adopcia)

Náhradná osobná starostlivosť

Súd môže zveriť maloleté dieťa do náhradnej osobnej starostlivosti v prípade, ak to vyžaduje záujem maloletého dieťaťa. Osoba, ktorej je možné maloleté dieťa zveriť, sa môže stať len fyzická osoba, ktorá:¹⁴

- má na území Slovenskej republiky trvalý pobyt
- má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu
- má osobné predpoklady (najmä zdravotné, osobnostné a morálne)

¹² MIKLOŠKO, J. 2008. *Náhradná starostlivosť*. Bratislava : SAP, 2008. s. 37. ISBN 978-80-89271-36-8

¹³ Zákon č. 36/2005 Z. z. *Zákon o rodine*. [online]. 2005. [cit. 2011.06.25.] Dostupné na internete: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>

¹⁴ Zákon č. 36/2005 Z. z. *Zákon o rodine*. [online]. 2005. [cit. 2011.06.25.] Dostupné na internete: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>

- spôsobom svojho života a života osôb, ktoré s ňou žijú v spoločnej domácnosti zaručuje, že bude náhradnú osobnú starostlivosť vykonávať v záujme maloletého dieťaťa

Uprednostnení sú predovšetkým príbuzní maloletého dieťaťa, ak spĺňajú ustanovené predpoklady. Nemusí ísť len o príbuzných v prvom rade, ale aj v rade pobočnom, napr. súrodenec, prarodič a pod. Pri tejto forme súd udeľuje právo a povinnosť vykonávať osobnú starostlivosť v rozsahu, v akom ju vykonávajú rodičia. Osoba, ktorej bolo maloleté dieťa zverené je povinná zabezpečiť nevyhnutné činnosti, ako je strava, ošatenie, lekársku starostlivosť, dohliadať na riadne plnenie školskej dochádzky, umožniť dieťaťu navštevovať rôzne záujmové krúžky. Súd zároveň rodičovi ponecháva a určuje rozsah vyživovacej povinnosti a ukladá povinnosť poukazovať výživné osobe, ktorej bolo maloleté dieťa do náhradnej osobnej starostlivosti zverené. Rodičia majú právo stýkať sa s dieťaťom, napriek tomu, že bolo zverené do starostlivosti inej osoby.

Náhradná osobná starostlivosť zaniká:¹⁵

- dosiahnutím plnoletosti dieťaťa
- smrťou maloletého dieťaťa
- smrťou osoby, ktorej bolo dieťa zverené do náhradnej osobnej starostlivosti
- právoplatným rozhodnutím súdu o zrušení náhradnej osobnej starostlivosti
- rozvodom manželov, ktorým bolo dieťa zverené do spoločnej náhradnej osobnej starostlivosti

Pestúnska starostlivosť

Ak rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť o maloleté dieťa a ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd môže rozhodnúť o jeho zverení do pestúnskej starostlivosti fyzickej osobe.

Do pestúnskej starostlivosti sa zverujú deti, u ktorých nie je možná adopcia a kde z rôznych príčin nie je výchova u rodičov možná. Medzi pestúnom a dieťaťom však nevzniká taký právny vzťah, ako medzi rodičmi a deťmi. Pestúni nie sú zákonnými zástupcami dieťaťa. Rodičia majú obmedzené právo výchovy, avšak ostatné práva

¹⁵ Zákon č. 36/2005 Z. z. *Zákon o rodine*. [online]. 2005. [cit. 2011.06.25.] Dostupné na internete: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>

a povinnosti im zostávajú, napr. vyživovacia povinnosť, právo stýkať sa s dieťaťom, zastupovať dieťa v podstatných veciach a spravovať jeho majetok.

Pestúnom sa môže stať len fyzická osoba, ktorá:¹⁶

- má na území Slovenskej republiky trvalý pobyt
- má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu
- má osobné predpoklady (zdravotné, osobnostné, morálne)
- je zapísaná do zoznamu žiadateľov o pestúnsku starostlivosť
- spôsobom svojho života zaručuje, že bude pestúnsku starostlivosť vykonávať v záujme maloletého dieťaťa

Pestúnska starostlivosť zaniká:¹⁷

- dosiahnutím plnoletosti dieťaťa
- smrťou maloletého dieťaťa
- smrťou pestúna
- umiestnením maloletého dieťaťa do ochrannej výchovy
- právoplatným rozhodnutím súdu o zrušení pestúnskej starostlivosti
- rozvodom manželov, ktorým bolo dieťa zverené do pestúnskej starostlivosti

Osvojenie (adopcia)

Na Slovensku sú zaužívané dva synonymické pojmy – adopcia a osvojenie. Označujú ten istý právny vzťah. V súčasnosti sa na Slovensku už nerozlišuje medzi zrušiteľnou a nezrušiteľnou adopciou. Pod adopciou (osvojením) rozumieme prijatie cudzieho maloletého dieťaťa za vlastné. Je pravdepodobne najstaršou formou náhradnej rodinnej starostlivosti. Medzi osvojiteľmi, ktorými môžu byť buď manželia alebo jednotlivec a osvojencom vzniká taký právny vzťah ako medzi rodičmi a deťmi. Osvojenec vstupuje do rodiny osvojiteľa, získava jeho priezvisko a nadobúda právne postavenie jeho dieťaťa. Vzťah medzi biologickou rodinou zaniká. Adoptovať je možné len maloleté dieťa a o tomto rozhoduje súd. Primeraný vekový rozdiel medzi osvojencom a osvojiteľom je tradičnou podmienkou. Prax súdov za primeraný vekový rozdiel považuje taký, aký je

¹⁶ Zákon č. 36/2005 Z. z. *Zákon o rodine*. [online]. 2005. [cit. 2011.06.25.] Dostupné na internete: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>

¹⁷ Zákon č. 36/2005 Z. z. *Zákon o rodine*. [online]. 2005. [cit. 2011.06.25.] Dostupné na internete: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>

bežný medzi rodičmi a deťmi.¹⁸ K osvojeniu je potrebný súhlas biologických rodičov. Zákon o rodine v § 102 uvádza prípady, kedy je dieťa osvojiteľné aj bez súhlasu rodičov. Ide o prípady, ak rodičia:¹⁹

- počas najmenej šiestich mesiacov neprejavovali skutočný záujem o maloleté dieťa najmä tým, že ho nenavštevovali, neplnili si pravidelne a dobrovoľne vyživovaciu povinnosť k maloletému dieťaťu a nevynaložili úsilie upraviť si svoje rodinné a sociálne pomery tak, aby mohli osobne vykonávať starostlivosť o maloleté dieťa, ak im v prejavení záujmu nebránila závažná prekážka
- počas najmenej dvoch mesiacov po narodení dieťaťa neprejavili o dieťa žiadny záujem, ak im v prejavení záujmu nebránila závažná prekážka, alebo
- ak dajú súhlas na osvojenie vopred bez vzťahu k určitým osvojiteľom

Súhlas rodiča k osvojeniu dieťaťa musí mať písomnú formu a musí byť uskutočnený pred súdom alebo pred orgánom sociálnoprávnej ochrany alebo pred povereným zamestnancom orgánu sociálnoprávnej ochrany v zdravotníckom zariadení, kde sa dieťa narodilo. O osvojení rozhoduje súd, najneskôr do jedného roka od podania návrhu o osvojenie. Pred rozhodnutím súdu musí byť maloleté dieťa určitú dobu v starostlivosti budúcich osvojiteľov. Toto obdobie trvá minimálne deväť mesiacov a chápe sa ako skúšobné obdobie, kedy sa zisťuje, či sú osvojitelia schopní plniť rodinné povinnosti voči dieťaťu.

Z hľadiska náhradných rodinnoprávných vzťahov je najvhodnejšou formou práve osvojenie. Dieťaťu sa tak dostáva najprirodzenejšia, individuálna, sústavná starostlivosť a citová náklonnosť.

Tab. č. 1 : Počet detí zverených do náhradnej starostlivosti

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Osvojenie	294	271	336	312	283	287
Náhradná osobná starostlivosť	626	708	1144	1196	1110	1087
Pestúnska starostlivosť	495	480	365	315	293	283
Spolu	1415	1459	1845	1823	1686	1657

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z ročných výkazov o vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately za roky 2004 – 2009 ÚPSVaR

¹⁸ MIKLOŠKO, J. 2008. *Náhradná starostlivosť*. Bratislava : SAP, 2008. s. 44. ISBN 978-80-89271-36-8

¹⁹ Zákon č. 36/2005 Z. z. *Zákon o rodine*. [online]. 2005. [cit. 2011.06.25.] Dostupné na internete: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>

Medzištátne osvojenie

Existujú prípady, kedy sa pre dieťa nedarí nájsť náhradná rodina v krajine jeho pôvodu, vtedy je možným riešením práve táto forma náhradnej rodinnej starostlivosti. Medzištátne osvojenia sa uskutočňujú na základe Dohovoru o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach, ktorý bol uzavretý 29. mája 1993 v Haagu a nadobudol platnosť 1. mája 1995.²⁰ Slovenská republika sa stala zmluvným štátom tohto Dohovoru 1. októbra 2001. Ústredným orgánom na vykonávanie Dohovoru je Centrum pre medzinárodno-právnu ochranu detí a mládeže s pôsobnosťou pre celé územie Slovenskej republiky. Medzištátne osvojenie sa rieši v dvoch rovinách, a to vtedy, ak si zahraničný žiadateľ chce osvojiť dieťa zo Slovenskej republiky a v druhom prípade, ak si slovenský žiadateľ chce osvojiť dieťa zo zahraničia. K Dohovoru doteraz pristúpilo 62 zmluvných štátov. Slovenská republika spolupracuje s ústrednými orgánmi Francúzska, Kanady, Nemecka, Rakúska, Talianska, Monaka, Švédska, Holandska, Španielska, Českej republiky, Republiky Burkina Faso, Poľska, Litvy, Rumunska a Bulharska. Najčastejšou krajinou, kam odchádzajú deti v rámci medzištátneho osvojenia je Taliansko. Jedným z dôvodov je aj ten, že v Taliansku sú rómske deti vnímané odlišne ako u nás.²¹

Tab. č. 2 : Sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti v roku 2010

Sprostredkovanie NRS	Počet	Dievčatá zo stĺpca 1
detí zapísaných v prehľade detí, ktorým treba sprostredkovať NRS	1541	724
detí, ktorým bola sprostredkovaná NRS v rámci kraja	456	221
detí, ktorých spisová dokumentácia bola zaslaná AS v rámci kraja	928	388
detí, ktorým bola sprostredkovaná NRS prostredníctvom akreditovaného subjektu v rámci kraja	8	4
detí, ktorých spisová dokumentácia bola zaslaná na úrady do iných krajov za účelom sprostredkovania NRS	562	251
detí, ktorým bola sprostredkovaná NRS v iných krajoch	97	45

²⁰ KASANOVÁ, A. 2008. *Sprievodca sociálneho pracovníka I. Rodina a deti*. Nitra : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. s. 353. ISBN 978-80-8094-277-9

²¹ ŠKOVIERA, A. 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava : PETRUS, 2007. s. 48. ISBN 978-80-89233-32-8

deti, ktorých spisová dokumentácia bola zaslaná na Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže na účely medzištátneho osvojenia		54	21
žiadosti fyzických osôb, ktoré majú záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom		764	x
rozhodnutie o zapísaní do zoznamu	žiadatelia o PS v sledovanom roku	241	x
	žiadatelia o osvojenie v sledovanom roku	353	x
žiadatelia o PS, ktorých žiadosť nebola vybavená		181	x
žiadatelia o osvojenie, ktorých žiadosť nebola vybavená		485	x

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z ÚPSVaR

2.4 Organizácie podieľajúce sa na uskutočňovaní náhradnej rodinnej výchovy

Z najznámejších organizácií, ktoré sa podieľajú na uskutočňovaní náhradnej rodinnej starostlivosti v Slovenskej republike možno spomenúť napríklad Centrum Návrat, Nadácia Rozum a cit a organizácia Detské centrum.

Občianske združenie Návrat

Vznik občianskeho združenia Návrat sa spája s rokom 1993. Je to špecializovaná mimovládna inštitúcia, ktorá vyhladáva a pripravuje záujemcov o adopciu, pestúnsku starostlivosť a profesionálnu výchovu. Návrat dlhodobo pracuje na rozvíjaní systému odbornej pomoci a podpory náhradným rodinám s cieľom prekonávať vzniknuté problémy, ktoré môžu počas procesu adopcie vzniknúť. Presadzuje a podporuje myšlienku návratu opustených detí do rodinného prostredia. Ich činnosti možno z časového a obsahového hľadiska rozdeliť do nasledovných celkov:²²

- aktivizovanie potenciálnych náhradných rodín
- sprevádzanie na ceste k náhradnému rodičovstvu
- následná odborná podpora náhradných rodín

²² 2010. *Návrat 2009: výročná správa*. [online]. Bratislava : Návrat, o.z., 2010. [cit. 2011.07.01]. s. 2.

Dostupné na internete:

http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/publikacie/Navrat_vyrocznaSprava2009Web.pdf

Bližšie sa združeniu Návrat budeme venovať v samostatnej kapitole.

Nadácia Rozum a Cit

Nadácia Rozum a Cit vznikla v roku 1997 a jej hlavným poslaním je pomáhať opusteným deťom a umožniť im prežiť detstvo v rodine. Podporujú pestúnske a profesionálne náhradné rodiny a úspešne realizujú poradenské služby. Súčasťou nadácie sú kvalifikovaní externí odborníci, ktorí svojou prácou pomáhajú opusteným deťom a náhradným rodinám vo výchovnom procese. Ich služby sú bezplatné a náklady s nimi spojené sú hradené z finančných prostriedkov získaných z grantov. Víziou nadácie je dieťa, ktoré má pri sebe aspoň jedného milujúceho človeka, ktoré má aspoň jedno miesto na svete, kde sa cíti bezpečne a isto.²³

Nadácia sa zameriava na podporu činnosti.²⁴

- vybavenie domácností – práčka, chladnička a pod.
- finančné príspevky na menšie rekonštrukcie, prestavby domov, bytov za účelom vytvorenia priestoru pre deti
- príspevky na kúpu auta pre viacdtné rodiny
- kúpa bytového zariadenia pre deti – skrine, posteľe, písacie stolíky, stoličky a pod.
- sociálna výpomoc pre rodiny
- príspevky na operácie a liečenie pre zdravotne postihnuté deti
- realizácia výtvarných dielní pre náhradné rodiny a i.

Nakoniec možno spomenúť motto nadácie: „Rozum vedie k úspechu, cit k človeku.“

2.5 Detské centrum

Spoločnosť pre pomoc deťom v náhradnej starostlivosti, vznikla v roku 1990 v Ružomberku a je najstaršou dobrovoľníckou organizáciou tohto druhu na Slovensku. Činnosti tejto organizácie je zamerané na deti odkázané na náhradnú starostlivosť, ktoré z rôznych príčin nemôžu byť vychovávané vlastnou biologickou rodinou. Jednou z priorít je vytvoriť podmienky na efektívnejšie formy náhradnej rodinnej starostlivosti, podpora sanácie nefunkčnej rodiny, ďalej psychosociálna a ekonomická pomoc mládeži a dospelým

²³ Rozum a cit. [online]. [cit.2011.07.01.]. Dostupné na internete: http://www.rozumacit.sk/o_nas.html

²⁴ Rozum a cit. [online]. [cit.2011.07.01.]. Dostupné na internete: http://www.rozumacit.sk/o_nas.html

občanom, ktorí absolvovali pobyt v zariadení náhradnej starostlivosti. Detské centrum sa tiež zameriava na pomoc deťom a mládeži, ktoré už sú zaradené v zariadeniach náhradnej ústavnej starostlivosti, aj v náhradnej rodinnej starostlivosti a vytvoriť im vhodné podmienky k všestrannému rozvoju, zamerať sa na ich integráciu do života v spoločnosti. Spolupracujú aj s príbuznými organizáciami doma, ale aj v zahraničí, a to v oblasti výmeny informácií, tvorby právnych úprav a ochrany detí a mládeže v náhradnej starostlivosti. Zo zahraničných partnerov možno spomenúť spoluprácu s Kinderdorf Pestalozzi Trogen vo Švajčiarsku. Ďalej spoluprácu s Kanceláriou francúzsko-slovenského priateľstva vo Francúzsku. V roku 2003 nadviazalo Detské Centrum spoluprácu s francúzsko-nemeckou televíziou ARTE na dokumentárnom filme o náhradných rodinách na Slovensku.

3 OBČIANSKE ZDRUŽENIE NÁVRAT

Občianske združenie Návrat vzniklo v roku 1993 a jeho úlohou je vyhľadávanie a príprava záujemcov o adopciu, pestúnsku starostlivosť a profesionálnu výchovu. Presadzuje a podporuje myšlienku návratu opustených detí do rodinného prostredia. Ich víziou je prakticky a odborne prispieť k dosiahnutiu takého stavu v spoločnosti, v ktorom budú všetky deti prežívať detstvo v rodine, ktorá im dokáže poskytnúť bezpečie, starostlivosť a lásku, kde opustené deti nájdu útočisko a v rodinách s vážnymi problémami bude včas poskytnutá sociálna, či psychologická pomoc.

Vízie v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti sú napĺňané prostredníctvom nasledovných strategických projektov:²⁵

- vyhľadávanie potenciálnych náhradných rodičov
- poradenstvo sociálno-psychologické v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti
- príprava záujemcov o náhradnú rodinnú starostlivosť na náhradné rodičovstvo
- príprava dieťaťa na náhradnú rodinnú starostlivosť
- príprava žiadateľov na konkrétne dieťa
- sprostredkovanie kontaktu dieťa – rodič
- predchádzanie umiestneniu dieťaťa do ústavnej výchovy
- prevencia a vzdelávanie zamerané na náhradné rodiny
- vzdelávanie profesionálnych náhradných rodičov
- podpora náhradných rodín po príchode detí
- prevencia, osвета a vzdelávanie v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti zamerané na odbornú a laickú verejnosť

²⁵ *Návrat*. [online]. 2009. [cit. 2011.07.01.]. Dostupné na internete: http://spravy.pravda.sk/navrat-cqm-/sk-dvepercenta.asp?c=A090325_224542_sk-dvepercenta_p09

3.1 História združenia

História združenia Návrat sa spája so vznikom nadácie Alternatíva, ktorá ako mimovládna organizácia pôsobí v oblasti sociálnych a vzdelávacích projektov pre deti, mládež a rodinu. Zakladateľmi organizácie boli v roku 1992 členovia Katedry sociálnej práce na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského. O rok neskôr, v roku 1993 sa zrodil projekt Návrat a v Bratislave vznikol aj rovnomený klub. V roku 1994 sa v Centre Návrat začali poskytovať psychologicko-sociálne služby oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti. Právnu subjektivitu získal v roku 1995, kedy bol zaregistrovaný ako samostatné občianske združenie. Postupne vznikali Centrá Návrat aj v iných slovenských mestách, ku ktorým patrí napr. Banská Bystrica, Prešov a Žilina. V ďalších mestách sa vytvárali aj Kluby Návrat, kde sa organizujú pravidelné mesačné stretnutia. Medzi tieto mestá patrí napr. Martin, Nitra, Nové Zámky, Dolný Kubín, Lučenec, Košice a i.

3.2 Činnosti a služby združenia

Združenie sa môže pýšiť bohatou činnosťou, ktorá zahŕňa viacero strategických projektov. Môžeme spomenúť napríklad:

- prijatím Zákona o sociálno-právnej ochrane detí a sociálnej kuratele sa aktivity združenia zamerali na uplatňovanie zákona v praxi. Spolupráci s jednotlivými úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny, obecnými a mestskými úradmi a vyššími územnými celkami
- aktívne spolupracujú s detskými domovmi pri vyhľadávaní aj ťažšie umiestniteľných detí.
- pomáhajú konkrétnym deťom nájsť rodinu a pomôcť ľuďom, ktorí by chceli byť rodičmi opustených detí a pripraviť na ich prijatie
- potenciálnym i existujúcim náhradným rodičom poskytujú sociálno-psychologické poradenstvo formou osobného stretnutia, telefonicky, prostredníctvom webovej stránky alebo korešpondencie.
- organizujú rekreačno-poradenské pobyty s deťmi alebo zoznamovacie pobyty pre nastávajúcich náhradných rodičov, s cieľom nadviazania prirodzeného kontaktu s dieťaťom
- vydávajú viaceré odborné informačné materiály, pôvodné publikácie, preklady,

časopisy, brožúry, ktoré sú určené pre náhradných rodičov, ako aj pre širšiu verejnosť.

Ďalej možno spomenúť oblasť legislatívy, kde sa združenie snaží o presadenie medzinárodnej adopcie ako primeraného riešenia pre opustené deti zo Slovenska. Zúčastnili sa aj tvorby zákona o pestúnskej starostlivosti a zákona o sociálnej pomoci či o sociálno-právnej ochrane. Pre laickú i odbornú verejnosť organizuje Návrat množstvo prednášok a odborných seminárov, či za pomoci dobrovoľníkov aj niekoľko benefičných koncertov.²⁶ Pre záujemcov je k dispozícii aj Infolinka nielen o adopcii a online poradne, ktoré Návrat prevádzkuje už niekoľko rokov.

Nemenej dôležitou je aj spolupráca s rôznymi partnermi, či už na bilaterálnej úrovni z viacerých krajín Európy alebo aj na úrovni viacerých medzinárodných inštitúcií v rámci medzinárodných programov, napr. s Európskou úniou je to program PHARE-LIEN na zavádzanie Centier Návrat, s UNICEF-om program transformácie existujúcich detských domovov prostredníctvom zavádzania profesionálnej náhradnej výchovy v rodinách.²⁷

3.3 Súčasnosc' združenia

V súčasnosti má občianske združenie Návrat viac ako 30 zamestnancov, medzi ktorými možno nájsť špeciálnych pedagógov, psychológov, sociálnych pracovníkov a stovky externých pracovníkov a dobrovoľníkov. Ich služby sú aktuálne poskytované v 7 regionálnych centrách. Takisto svoje služby poskytujú v Kluboch náhradných rodín. Tieto sú organizované Návratom a Asociáciou náhradných rodín. Ich cieľom je podať pomocnú ruku a podporiť ľudí, ktorí sa ocitli v podobnej situácii. Za týmto účelom sa organizujú stretnutia, kde náhradní rodičia spoločne zdieľajú problémy, radosti, ale aj starosti, ktoré so sebou prináša náhradné rodičovstvo. Tvoria priestor nielen pre ľudí, ktorí sú náhradnými rodičmi, ale aj pre tých, ktorí majú záujem stať sa náhradnými rodičmi, alebo sa chcú

²⁶ MARČEK, E. – DLUHÁ, M. 2003. *Občianske združenie Návrat* : prípadová štúdia. [online]. Bratislava : PANET, 2003. [cit. 2011. 07. 01.]. Dostupné na internete: http://www.partnerstva.sk/buxus/generate_page.php?page_id=148

²⁷ MARČEK, E. – DLUHÁ, M. 2003. *Občianske združenie Návrat* : prípadová štúdia. [online]. Bratislava : PANET, 2003. [cit. 2011. 07. 01.]. Dostupné na internete: http://www.partnerstva.sk/buxus/generate_page.php?page_id=148

dozvedieť o tejto problematike viac. Možno spomenúť niektoré z mnohých miest, kde sa tieto pravidelné stretnutia konajú, ako napríklad Bratislava, Banská Bystrica, Košice, Levice, Liptovský Mikuláš, Martin, Prešov, Trenčín, Žilina a i. Návrat ako akreditovaná organizácia poskytujúca odborné služby si v roku 2010 získala dôveru komisie, ktorá overuje odbornú spôsobilosť neštátnych organizácií poskytovať služby v sociálnej oblasti. Komisia posudzovala, či pracovníci Návratu používajú vhodné metódy, postupy, techniky a špecializované programy. Zistenia poukazujú na fakt, že organizácia disponuje výborným odborným potenciálom.²⁸ Následne bola organizácii Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny predĺžená akreditácia na vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí do roku 2016. Žiadosť o predĺženie akreditácie bola rozšírená o rôzne programy, ako napríklad program pripútania, programy zamerané na rozvoj rodičovských zručností, poskytnutie dotykovej a filiálnej terapie a i. Za obdobie fungovania Návratu prešli všetci jeho pracovníci, klienti, partneri a všetci ostatní, ktorí sa podieľajú na jeho fungovaní významný kus cesty. Nie vždy to bolo ľahké. Na všetko sú potrební ľudia, finančné prostriedky a predovšetkým chuť, odhodlanie a cieľ urobiť niečo, čo pomôže rodinám a deťom, aby žili v spoločnej domácnosti, aby každé dieťa malo rodinu a niekoho, na koho sa môže spoľahnúť a dokázalo viesť plnohodnotný život. Ako tvrdí poradkyňa v oblasti náhradného rodičovstva Daniela Šmigová: „Áno, je to o príprave a o poradenstve – o základných veciach, ktoré robíme. Potreby klientov a skúsenosti nás posúvajú ďalej: do špeciálnych služieb, zážitkových klubov, podporno-terapeutických skupín. A tak hľadáme a aj keď sa nám nie vždy darí, veríme, že sme na dobrej ceste.“²⁹

3.4 Návrat a náhradná rodinná starostlivosť

Návrat už niekoľko rokov poskytuje komplex služieb, ktoré sprevádzajú náhradných rodičov od prvej myšlienky prijať dieťa až po realizáciu rodičovstva. Tieto služby zahŕňajú psychologické, pedagogické, sociálne poradenstvo, terapeutické služby, sprostredkovanie svojpomoci a dobrovoľníckej podpory. Služby v oblasti náhradnej rodinnej výchovy možno rozdeliť do nasledujúcich celkov:

²⁸ Návrat. [online]. [cit. 2011.07.01]. Dostupné na internete: <<http://www.navrat.sk/?lang=SK&cat=703db314b933b8e612b9640e9b20b031>>

²⁹ Návrat. [online]. [cit. 2011.07.01]. Dostupné na internete: <<http://www.navrat.sk/?lang=SK&cat=90ba8cb62670715d9fbe1c0de7225b07>>

- vyhľadávanie náhradných rodín
- príprava na náhradné rodičovstvo
- podpora náhradných rodín

Vyhľadávanie náhradných rodín

Na Slovensku vyrastá viac ako 5000 detí mimo rodiny. Každé z nich by potrebovalo náhradnú rodinu. Uchádzačmi o náhradné rodičovstvo sú vo väčšine prípadov manželské páry, ktoré sa týmto spôsobom snažia vyriešiť svoju bezdetnosť. Najviac detí, ktoré potrebujú náhradných rodičov sú väčšinou deti, o ktoré sa ich biologickí rodičia nechcú, nevedia alebo z nejakých príčin nemôžu starať, prípadne deti so zdravotnými alebo inými problémami alebo deti iného etnika. Náhradných rodičov pre tieto deti je stále málo. V roku 2009 sa Návrat snažil osloviť a motivovať náhradné rodiny prostredníctvom:³⁰

- mediálnej a komunikačnej kampane SPOLUPRISTOLE
- infolinky nielen o adopcii a online poradní na www.navrat.sk, www.adopcia.sk, www.rodinka.sk
- stretnutí a distribúcie informačných materiálov v rodičovských komunitách
- poskytovania individuálnych konzultácií pre ľudí, ktorí zvažujú o náhradnom rodičovstve

Príprava na náhradné rodičovstvo

Náhradné rodičovstvo má oproti biologickému určité špecifiká. Tento fakt reflektuje aj zákon o sociálno-právnej ochrane detí, ktorý ukladá náhradným rodičom povinnosť absolvovať program prípravy na náhradné rodičovstvo.³¹ V Návrate získal tento program akreditáciu v roku 2001 a bol vytvorený na základe vlastných skúseností a ďalšieho vzdelávania náhradných rodičov z minulých rokov v spolupráci s domácimi i zahraničnými odborníkmi.

³⁰ 2010. *Návrat 2009: výročná správa*. [online]. Bratislava : Návrat, o.z., 2010. [cit. 2011.07.01]. s. 3. Dostupné na internete:

http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/publikacie/Navrat_vyrocnasprava2009Web.pdf

³¹ 2009. *Návrat 2008 : výročná správa*. [online]. Bratislava : Návrat, o.z., 2009. [cit. 2011.07.01]. s. 3. Dostupné na internete:

http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/NAVRAT_VS_2008_web.pdf

Tab. č. 3 : Program prípravy na náhradné rodičovstvo

	2007	2008	2009
Príprava na náhradné rodičovstvo	119	190	113
Skupinová príprava	13	11	9
Tréningové moduly prípravy	2	3	2
Počet osôb	19	32	22

Zdroj: Vlastné spracovanie (údaje z výročnej správy združenia Návrat)

Podpora náhradných rodín

Z hľadiska obsahu i rozsahu tvorí podpora náhradných rodín najväčšiu časť činností Návratu, pretože náhradné rodiny potrebujú odborné poradenstvo v každej fáze náhradného rodičovstva. Intenzívna podpora formou sprevádzania, odborného poradenstva, špecifických podporných programov, individuálnej a skupinovej práce s rodičmi i deťmi, dokáže predísť alebo vyriešiť vzniknuté krízové situácie, s ktorými náhradné rodičovstvo súvisí. V roku 2009 bola prostredníctvom Návratu poskytnutá odborná pomoc náhradných rodičom a deťom v 12 regiónoch Slovenska. V tom istom roku bolo pre viac ako 600 rodín poskytnuté sociálno-psychologické, pedagogické poradenstvo. Ponuku poradenstva v prirodzenom prostredí prijali rodiny, pre ktorých sú pracoviská špecialistov ťažko dostupné. Viac ako 250 klientov prijalo odborné rady prostredníctvom Infolinky nielen o adopcii. Návrat takisto poskytuje náhradným rodinám Program pripútania – ide o 10 týždňový program, ktorý je založený na zážitkovej práci s celou rodinou. Tohto programu sa počas roku 2009 zúčastnilo 13 rodín. Novinkou v roku 2009 sa stalo 5 podporných rodičovských skupín, vedené vyškolenými laickými poradcami. Kluby náhradných rodín poskytli v spolupráci s Asociáciou náhradných rodín v roku 2008 aj v roku nasledujúcom odbornú pomoc a takisto priestor pre svojpomoc v 17 mestách na Slovensku. Z hľadiska prípravy náhradných rodín sa v každom z regionálnych Centier Návrat venovali príprave a vzdelávaniu dobrovoľníkov, odbornému vedeniu laických poradcov z radov náhradných rodičov, či už formou jednodňových alebo víkendových stretnutí.

Otázkou zostávajú aj bytové problémy rodiny. Len v bratislavskom kraji sa v roku 2010 riešili bytové problémy 7 rodín z celkového počtu 15. Ako uviedla Lenka Hollá z centra Návrat: „Kvôli špecifickému charakteru bytovej otázky je dôležité vedieť, že naše služby týmto rodinám ponúkajú aj štátne úrady sociálnych vecí, práce a rodiny. Pritom dostatočne široká ponuka sociálneho a krízového bývania zo strany samosprávy,

eventuálne podporená štátnou bytovou politikou, je v nedohľadne.

Možnosti, s ktorými môžeme v rámci poradenstva s rodičmi pracovať je málo:

Kúpa vlastného bytu/domu – nereálne, pretože rodiny nemajú dostatočné prostriedky na hypotéku

Prenájom za trhové ceny – spravidla ekonomicky neúnosné ako dlhodobé riešenie

Sociálny byt, poskytnutý obecným úradom v mieste trvalého bydliska rodiny, je nedostupné riešenie, pretože sociálne byty spravidla nie sú vôbec alebo sú obsadené

Bývanie u niekoho z rodiny – vysoký počet ľudí v malom byte často plodí konflikty, preto je táto možnosť uzavretá len ako dočasná nutnosť

*Krízové centrum, zariadenie núdzového bývania, azylový dom a pod.*³²

V takýchto situáciách sa ocitajú predovšetkým rodiny s nízkymi príjmami, sú odkázané na zmeny bývania v krízových centrách, kde kvôli kapacite nie je pobyt pre rodiny s väčším počtom detí možný. Rodičia musia žiť s touto neistotou bývania, čo im spôsobuje dlhodobý stres, ktorý prenášajú aj na deti. Zmenou bývania trpia hlavne deti, ktoré musia meniť školy, zvykať si na nové prostredie, pravidlá, priateľov. Často krát sa oslabia vzťahy s príbuznými, či známymi. Rodičia prichádzajú o zamestnanie, v prípade, ak sa rodina presťahuje do vzdialenejšieho mesta, obmedzia sa takisto aj kontakty s príbuznými.

3.5 Návrat a sanácia rodiny v kríze

Ide o programy, ktoré Návrat realizuje od roku 2006. V prípade, ak sa rodina ocitne v nepriaznivej životnej situácii - znížená kvalita starostlivosti o dieťa, následne použitie nevhodného štýlu výchovy zo strany rodičov, zo strany detí a mladistvých zase nevhodné správanie, s tým spojené záškoláctvo, užívanie návykových látok alebo dokonca páchanie trestnej činnosti, je rodine poskytnutá odborná pomoc a podpora s cieľom predísť, obmedziť alebo odstrániť tieto krízové situácie a zlepšiť kvalitu rodinného prostredia. Intervencie pracovníkov smerujú predovšetkým k tomu, aby:³³

³² Návrat. [online]. [cit. 2011.07.01]. Dostupné na internete:
<http://www.navrat.sk/?lang=SK&cat=378c660d5ff7c4947233404750f2c561>

³³ 2010. *Návrat 2009: výročná správa*. [online]. Bratislava : Návrat, o.z., 2010. [cit. 2011.07.01]. s. 7. Dostupné na internete:

- rodina aktivizovala vlastné sily a rodičia sa cítili silnejší vo svojej roli
- vzájomné vzťahy boli pre členov rodiny oporou
- rodina rozvíjala takisto vzťahy s príbuznými, ktorí v prípade potreby vytvoria prirodzenú podpornú sieť

Služby pre rodiny v kríze sa delia do viacerých kategórií. Tieto metódy sociálnej práce sú využívané aj vo vzájomných kombináciách, podľa situácie, v akej sa rodina nachádza.

- Práca s rodinami v ich prirodzenom prostredí
- Podporné skupinové programy pre rodičov
- Podporné skupinové programy pre deti
- Intervencie poskytované v závislosti od potrieb rodiny

Práca s rodinami v ich prirodzenom prostredí

Predstavuje individuálnu odbornú pomoc rodinám, ktorá sa ocitla v nepriaznivej situácii. Podpora spočíva vo vytvorení bezpečných podmienok, ktoré umožnia, aby dieťa zotrvalo, prípadne sa vrátilo do prirodzeného rodinného prostredia. Práca priamo v rodine umožňuje identifikovať to, čo v rodine nefunguje a spolu s jej členmi nájsť možnosti zlepšenia. V roku 2009 bolo do tejto formy zapojených 59 rodín v 10 slovenských regiónoch.

Podporné skupinové programy pre rodičov

Hlavnú úlohu v týchto programoch zohráva rodič. Cieľom tohto programu je motivácia k posilneniu vzťahu medzi rodičom a dieťaťom, aby dokázal porozumieť jeho potrebám. Rodič prináša svoju skúsenosť a tým, že dieťa pozná, stáva sa jedinečným partnerom odborníkov a vzájomne tak hľadajú riešenia. V roku 2009 sa tieto podporné skupinové programy konali vo viacerých mestách a zúčastnilo sa ich celkom 27 rodičov.

Podporné skupinové programy pre deti

Kľúčovými osobami sú tu staršie deti, pre ktoré sa realizujú rôzne podporné aktivity, ktoré umožňujú, aby znovu získali spätnú väzbu a podnety k zmene správania. Táto práca ma za cieľ, aby deti prevzali za svoje správanie zodpovednosť a zároveň si

uvedomili, že dobré vzťahy medzi nimi a rodičmi sú veľmi dôležité. Za týmto účelom sa v roku 2009 uskutočnili viaceré výchovno-rekreačné pobyty, rôzne klubové aktivity a svojpomocné skupiny, ktorých sa zúčastnilo 52 detí.

Intervencie poskytované v závislosti od potrieb rodiny

Existujú prípady, kedy sa rodiny ocitnú vo veľmi náročnej situácii. V takýchto prípadoch sa im poskytuje tzv. krízová intervencia, ktorú môžeme označiť ako intenzívnu krátkodobú odbornú pomoc, kde nie je možné riešiť rodinnú situáciu vlastnými silami. Práca odborníkov je zameraná predovšetkým na to, aby rodinám umožnili zažiť bezpečie, podporu a vedenie.

Vo väčšine prípadov sú rodinám všetky spomínané služby poskytnuté na základe objednávky príslušných úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, mestských úradov, ktorým sanácia rodinného prostredia vyplýva z ich regionálnej kompetencie. Možno však pozorovať nárast rodín, ktoré z vlastnej iniciatívy žiadajú o tieto služby.

Tab. č. 4 : Služby pre rodiny v ohrození za rok 2008 a 2009

	2007	2008	2009
Počet rodín	82	116	74
Počet členov rodín (z toho detí)	(224)	457 (235)	313 (186)

Zdroj: Vlastné spracovanie (údaje z výročnej správy združenia Návrat)

V roku 2007 bol počet rodín, ktorým boli poskytnuté služby v oblasti sanácie rodiny 82, v roku 2008 sa tento počet zvýšil na 116. V nasledujúcom roku však sledovať pokles rodín, ktoré potrebujú pomoc o 42.

3.6 Financovanie a partneri

Bohaté spektrum programov a aktivít Návratu si kladie zvýšené nároky na profesionálne riadenie organizácie a jej finančné zabezpečenie. Preto tejto oblasti v združení venujú patričnú pozornosť.³⁴ Hospodárenie združenia sa riadi všeobecne záväznými právnymi predpismi a stanovami.

³⁴ MARČEK, E. – DLUHÁ, M. 2003. *Občianske združenie Návrat* : prípadová štúdia. [online]. Bratislava : PANET, 2003. [cit. 2011. 07. 10.]. Dostupné na internete: http://www.partnerstva.sk/buxus/generate_page.php?page_id=148

3.6.1 Financovanie zo štátnych zdrojov

Slovenská republika má k dispozícii rôzne legislatívne mechanizmy, ktorými sa podieľa na spolufinancovaní neziskových organizácií. Tieto mechanizmy majú dve podoby, a to priama forma podpory a nepriama forma podpory neziskových organizácií.

Priama forma podpory

V súčasnosti sa považuje táto forma podpory neprehľadná, nejasná, nedostatočne rozvinutá a netransparentná. Informácie o rozdeľovacích mechanizmoch sú nedostupné, čím sa stráca možnosť sledovať účel a efektívnosť využitia týchto prostriedkov. Podľa pôvodu zdrojov môžeme hovoriť o:

- Podpore z rozpočtových príjmov štátneho rozpočtu (dotácie, uzatvorené kontrakty)
- Podpore z mimorozpočtových príjmov (lotérie a iné podporné hry)

Nepriama forma podpory

Pri tomto spôsobe podpory štát vytvára legislatívne a ekonomické nástroje podpory, pričom nie je možné vopred odhadnúť alebo ovplyvniť objem financií, ani jeho smerovanie. Výhodou tejto formy podpory je predovšetkým nízka administratívna náročnosť a jej nediskriminačný charakter. Štát neurčuje smerovanie týchto prostriedkov, ale len uľahčuje jeho tok. V Slovenskej republike existuje niekoľko foriem tejto podpory:

- oslobodenie od daní a ciel
- asignácia % dane z príjmov fyzických osôb
- asignácia % dane z príjmov právnických osôb
- odpočet daru zo základu dane z príjmu

3.6.2 Financovanie zo súkromných zdrojov

Pod touto formou rozumieme podporu z nadačných zdrojov (nadácie zriadené súkromnou osobou) a podnikových zdrojov (podnikové nadácie, zdroje firiem, podnikateľov).

Nadácie

Predstavuje účelové združenie majetku, slúžiace na podporu verejnoprospešného účelu. Nadácia poskytuje peňažné a nepeňažné prostriedky z majetku nadácie tretím osobám, spravuje svoj majetok, vrátane nadačných fondov.

Podnikateľský sektor

Z minulosti, hlavne vo väčších podnikoch pretrváva istá tradícia podpory verejnoprospešných aktivít. Prostriedky podnikov sú poskytované jednorazovo alebo opakovane bez nároku na protislužbu.

Pri vzájomnej spolupráci sa vytvára priestor na to, aby podnikatelia pomohli neziskovým organizáciám napríklad:³⁵

- finančnými prostriedkami
- vlastnými výrobkami alebo službami
- objednávkami a zákazkami
- prenájmom priestorov, telefónu, internetu
- dobrovoľníckou prácou zamestnancov

Podniky môžu od podporovanej organizácie dostávať ako protihodnotu napríklad:³⁶

- reklamu, publicitu, podporu značky
- dobrý pocit
- poďakovanie, uznanie
- protislužbu – výmena informácií, vzdelávanie, školenia, prácu s deťmi zamestnancov
- spoločné projekty, resp. akcie, spoločenské udalosti a i.

³⁵ MAJDÚCHOVÁ, H. – DLUHÁ, M. – MARČEK, E. 2004. *Neziskové organizácie*. [online]. Bratislava : SPRINT, 2004. [cit. 2011. 07. 12]. s. 11. Dostupné na internete:

http://www.panet.sk/download/text_financovanie.pdf

³⁶ MAJDÚCHOVÁ, H. – DLUHÁ, M. – MARČEK, E. 2004. *Neziskové organizácie*. [online]. Bratislava : SPRINT, 2004. [cit. 2011. 07. 12]. s. 12. Dostupné na internete:

http://www.panet.sk/download/text_financovanie.pdf

Za všeobecné motívy, ktoré vedú podnikateľské subjekty k podpore neziskových organizácií môžeme považovať:³⁷

- uspokojenie žiadateľov
- daňové zvýhodnenie, odpisy
- pozitívna odozva verejnosti
- lepší imidž značky a i.

Existuje aj množstvo prekážok, ktoré zapríčiňujú nízku mieru spolupráce podnikateľských subjektov s neziskovými organizáciami. Medzi tieto prekážky možno spomenúť napríklad:

- nedostatok informácií o neziskových organizáciách a nedôvera voči nim
- obavy o zneužitie poskytnutých prostriedkov
- nedostatočná motivácia zo strany štátu (napr. nemotivujúce daňové odpisy)
- nedostatok disponibilných zdrojov
- nedostatočná profesionalita a i.

3.6.3 *Financovanie z individuálnych zdrojov*

Pod individuálnymi zdrojmi považujeme zdroje poskytované individuálnymi darcami a od jednotlivcov. Táto metóda získavania prostriedkov sa považuje za jednu z najstabilnejších.

V Slovenskej republike poznáme niekoľko foriem oslovovania individuálnych darcov:

- *zrážky zo mzdy* – táto forma umožňuje použiť zamestnávateľa ako nástroj
- *verejné dobročinné akcie* – podujatia, ktoré umožňujú zaujímavou formou získať finančné prostriedky od individuálnych darcov
- *priamy kontakt* – jedna z najnáročnejších, ale zároveň najúčinnějších foriem, ktorá umožňuje priamy kontakt s darcom

³⁷ MAJDÚCHOVÁ, H. – DLUHÁ, M. – MARČEK, E. 2004. *Neziskové organizácie*. [online]. Bratislava : SPRINT, 2004. [cit. 2011. 07. 12]. s. 12. Dostupné na internete: http://www.panet.sk/download/text_financovanie.pdf

- *členské príspevky* – táto forma sa zaraďuje aj do samofinancovania neziskovej organizácie
- *zasielanie pošty alebo telefonovanie* – oslovovanie individuálnych darcov prostredníctvom listov alebo telefonátov

3.6.4 Samofinancovanie

V tomto prípade nezisková organizácia využíva svoje kapacity (ľudské, materiálne, finančné a pod.) na tvorbu a získavanie zdrojov na napĺňanie svojich cieľov. Tvorba vlastných zdrojov umožňuje neziskovej organizácii predchádzať nedostatku finančných prostriedkov a zvládnuť konkurenciu.

Rozlišujeme viaceré formy samofinancovania:

- *Členské príspevky*
- *Predaj produktov* – nezisková organizácia môže v rámci svojej činnosti produkovať rôzne výrobky. Z hľadiska zamerania môže ísť napríklad o predaj publikácií, kníh, tričiek, kresby detí alebo pohľadnice.
- *Spoplatnenie služieb* – ide o spoplatnenie poskytovaných služieb, ktoré nezisková organizácia poskytuje. Sem možno zaradiť rôzne školenia, konzultácie, poradenstvo, preklady, ubytovanie, stravovanie a i.
- *Využívanie materiálnych statkov* – k získaniu zdrojov môže organizácia využiť svoje materiálne statky, ako napríklad prenájom priestoru a zariadení iným subjektom
- *Využívanie nemateriálnych statkov* – využitie nemateriálneho bohatstva, ktorým organizácia disponuje a ktoré môže použiť na generovanie nových príjmov. Môžeme spomenúť napríklad prenájom značky alebo loga pre komerčný produkt v rámci tzv. dobročinného marketingu. Tu spolupracuje organizácia s podnikateľským subjektom
- *Príjmy z investícií* – tento zdroj považujeme za najmenej využívaný, nakoľko neziskové organizácie nedisponujú voľným kapitálom, ktorý by mohli zhodnotiť a tým získať finančné prostriedky

3.6.5 Partneri združenia

Hlavným strategickým partnerom je Orange Slovensko, a.s., a Nadácia Orange. Ďalším nemenej významným partnerom je obchodný dom Ikea, firma Anja spol. s r. o., spoločnosť Rajo, a. s., UniCredit Bank Slovakia a. s., ESET, spol. s r.o. Ďalej sú to nadační partneri, kde možno spomenúť napríklad Nadáciu pre deti Slovenska, Nadácia Pontis, ďalej mediálni partneri denník Sme, Slovenská televízia, Slovenský rozhlas a i.

Rozvoj programov podpory pre náhradné rodiny a rodiny v kríze môže Návrat uskutočňovať vďaka projektu „Návrat k stabilite rodín“, ktorý je spolufinancovaný z finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu SR. Projekt Banská Bystrica - Mesto rodiny: "Právo dieťaťa na dodržiavanie jeho práv" je podporený z prostriedkov Finančného mechanizmu, Nórskeho finančného mechanizmu a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.³⁸

Na podporu svojich aktivít získalo združenie od nadácie UniCredit Foundation 108 800 EUR. O podpore združenia Návrat rozhodli zamestnanci UniCredit Bank v internom hlasovaní v programe „Your Choice, Your Project“, ktorý nadácia UniCredit Foundation vyhlásila začiatkom roku 2011. Víťazom sa stal práve projekt občianskeho združenia Návrat – *Dajme deťom rodinu*, ktorý získal viac ako 60 % všetkých hlasov. Zámerom tohto projektu je predovšetkým poskytnúť terapeutické služby deťom a ich novým rodinám. "Majú za sebou 17-ročnú činnosť a fantastické výsledky," povedal o občianskom združení Návrat generálny riaditeľ UniCredit Bank Jozef Barta. Združenie si preto podľa Bartu zaslúži podporu, a to nielen finančnú. UniCredit Bank a jej zamestnanci sa preto rozhodli pomáhať Návratu, ale aj náhradným rodinám zvýhodnenou ponukou svojich produktov a angažovaním svojich zamestnancov. Tí budú náhradným rodičom pomáhať napríklad s finančným vzdelávaním a tematickými zbierkami.³⁹ Takisto 2% z dane tvoria podstatnú časť rozpočtu a dávajú možnosť pružne reagovať na potreby detí a rodín.

³⁸ Návrat. [online]. [cit. 2011.07.11.]. Dostupné na internete: <http://www.navrat.sk/?lang=SK&cat=30dc30123e79a6bd7a76c4bd20e98767>

³⁹ SITA: MVO: OZ Návrat pomôže náhradným rodinám riešiť nové situácie. [online]. [cit. 2011.07.10]. Dostupné na internete:

3.7 Príjmy a výdavky združenia

Na správne fungovanie, napĺňanie svojich cieľov a vízií potrebuje združenie určité prostriedky, ktoré ako už bolo spomenuté pozostávajú z viacerých zdrojov, či už finančného alebo materiálneho charakteru. Spomenúť možno príjmy z asignácie 2 % z dane, príjmy od samosprávnych krajov (Banskobystrický, Bratislavský, Košický, Prešovský, Trnavský, Žilinský), príjmy od miest a obcí, zo štátneho rozpočtu, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, úradov práce sociálnych vecí a rodiny, ďalej finančné prostriedky z finančného mechanizmu EHP a Nórskeho finančného mechanizmu, dary od fyzických osôb a ostatné príjmy, medzi ktoré zaraďujeme predaj majetku, cenných papierov, úroky z bankových účtov, predaj publikácií.

Tab. č. 5 : Príjmy združenia Návrat za rok 2009

Príjmy (v tis. EUR)	
Príjmy z asignácie 2 % z dane	133,1
Samosprávne kraje (Banskobystrický, Bratislavský, Košický, Prešovský, Trnavský, Žilinský)	74,8
Mestá a obce	16,9
Úrady práce sociálnych vecí a rodiny	112,1
Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny	36,1
Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny	11,8
Blokové granty (z fin. mechanizmu EHP a Nórskeho fin. mechanizmu)	101,0
Nadácia Orange/Konto Orange n.f.	33,3
Iné nadácie	26,5
Dary od fyzických osôb	29,0
Ostatné príjmy (predaj majetku, cenných papierov, úroky z bankových účtov, predaj publikácií)	74,8
Spolu	649,4

Zdroj: Vlastné spracovanie (údaje z výročnej správy združenia Návrat)

Fungovanie združenia nepozostáva však len z finančnej, či nefinančnej podpory, ale aj z výdavkov, ktoré je potrebné na ich činnosť vynakladať. K základným výdavkom možno zaradiť predovšetkým služby rodinám, mzdové náklady a honoráre za služby rodinám, ďalej výdavky na zákonné sociálne a zdravotné poistenie a ostatné náklady, medzi ktorými možno spomenúť rôzne opravy, údržbu, dary, daň z príjmov, daň z nehnuteľností a i.

Tab. č. 6 : Výdavky združenia Návrat v za rok 2008 a 2009

Výdavky (v tis. EUR)	
Služby rodinám	162,4
Mzdy a honoráre za služby rodinám	287,7
Zákonné sociálne a zdravotné poistenie	98,5
Ostatné náklady	102,6
Spolu	651,2

Zdroj: Vlastné spracovanie (údaje z výročnej správy združenia Návrat)

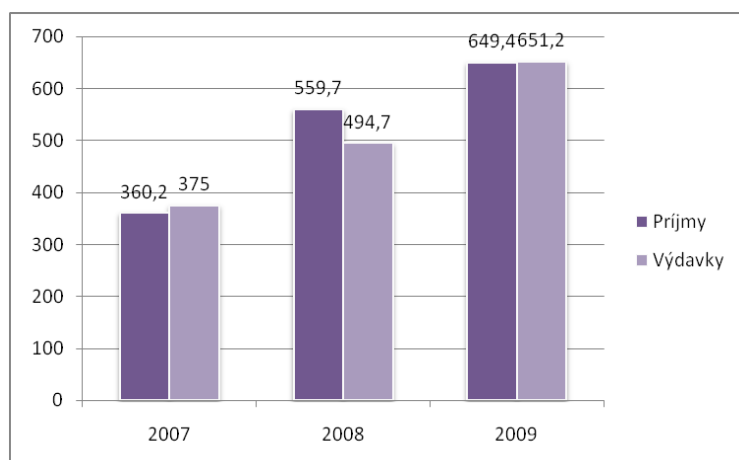
V nasledujúcej tabuľke sú uvedené celkové príjmy a výdavky v rokoch 2007-2009.

Tab. č. 7: Celkové príjmy a výdavky združenia Návrat v rokoch 2007-2009

	2007	2008	2009
Príjmy (v tis. EUR)	360,2	559,7	649,4
Výdavky (v tis. EUR)	375,0	494,7	651,2

Zdroj: Vlastné spracovanie (údaje z výročnej správy združenia Návrat)

Graf č. 1: Príjmy a výdavky združenia Návrat v rokoch 2007-2009

Zdroj: Vlastné spracovanie (údaje z výročnej správy združenia Návrat)

4 ZÁVER A DISKUSIA

V predloženej záverečnej práci sme sa snažili objasniť problematiku náhradnej rodinnej starostlivosti v kontexte s činnosťou občianskeho združenia Návrat. Ako bolo už spomenuté, jeho cieľom je poskytnúť pomoc deťom, ktoré hľadajú rodinu a ľuďom, ktorí sa rozhodli prijať tieto deti k sebe a tiež pomôcť rodinám, ktoré sa ocitnú v kríze a túto situáciu nie sú schopné riešiť vlastnými silami. Náhradná rodinná starostlivosť má podľa Zákona o rodine č. 36/2005 Z. z. prednosť pred ústavnou starostlivosťou.

Funkčnosť združenia a napĺňanie svojich cieľov a priorít, ktoré si združenie kladie si vyžaduje nielen prácu dobrovoľníkov, sociálnych a pedagogických pracovníkov, ale aj finančné a materiálne zabezpečenie. Pri svojom fungovaní sa nezaobíde bez neustáleho premýšľania o spôsobe finančného krytia svojich nákladov, ako aj následnom využití získaných finančných prostriedkov. Je zrejmé, že Návrat na svoju činnosť každý rok vynakladá vyššie finančné prostriedky, ale takisto možno sledovať aj zvyšovanie príjmov. Cieľom združenia nie je dosahovať zisk, ale dosiahnuť verejnoprospešné alebo vzájomneprospešné ciele v rámci definovanej misie. Trvaloudržateľný rozvoj neziskových organizácií v Slovenskej republike však neustále naráža na finančné problémy, ktoré sú pre tento sektor príznačnejšie ako pre podnikateľský alebo verejný sektor.

Najväčšou bariérou v rozvoji spolupráce medzi neziskovo-podnikateľskej spolupráce a partnerstiev je nedostatočne motivujúca legislatíva. Taktiež možno sledovať slabú informovanosť a nedostatočnú motiváciu v oblasti financovania neziskových organizácií zo strany štátu. Väčšina podnikov je ochotná darovať 2 % dane z príjmov právnických osôb, radi by však o tejto možnosti získali viac informácií. Myslíme si, že štát by mal preto prevziať väčšiu zodpovednosť a zlepšiť legislatívne podmienky a poskytovať v tomto smere viac potrebných informácií. Samozrejme, že všetko toto nejde vyriešiť a dosiahnuť za jeden deň, či za jeden rok, všetko potrebuje čas a správne naplánovanie.

Domnievame sa, že náhradná rodinná starostlivosť by si zaslúžila viac pozornosti aj od širokej verejnosti. Informácie o tejto problematike by mali byť ukotvené už v osnovách základných škôl, takisto médiá by sa mali viac zaoberať touto problematikou.

Združenie Návrat si počas rokov svojho pôsobenia získalo dôveru potenciálnych náhradných rodičov, rodín v kríze, odborníkov, i širokej verejnosti. Myslíme si, že svoje vízie a ciele si plnia kvalitne a snažia sa o vzájomnú spokojnosť všetkých zúčastnených strán. Avšak, aby aj naďalej napĺňanie cieľov a vízií združenia viedlo k spoločnosti, kde

každé dieťa bude mať rodinu a kde rodiny, ktoré sa z nejakých príčin ocitnú v krízovej situácii a dieťa je potrebné a nevyhnutné z takejto rodiny vyňať, by mala byť rodinná výchova zameraná predovšetkým na lepšiu podporu, pomoc a skvalitnenie práce s biologickými rodinami, ktoré sa ocitnú v krízovej situácii, posilnená by mala byť tiež sociálna práca, či už personálne alebo rozsahom činností, napríklad vedenie domácností a hospodárenie s finančnými prostriedkami, činnosti zamerané na zvládnutie a vyriešenie konkrétnych situácií a že by sa preferovala denná starostlivosť pred vyňatím dieťaťa z rodiny.⁴⁰ Pretože do náhradnej výchovy sú umiestnené predovšetkým deti z menej stabilných rodín.

V neposlednom rade je potrebná samozrejme aj podpora samotného štátu, miest, obcí a samosprávnych krajov, podnikateľských subjektov, či individuálnych darcov. Len vzájomnou spoluprácou možno dosiahnuť výsledky, ktoré jednotlivé subjekty poženú vpred v napĺňaní svojich cieľov a priorít a v spoločnosti bude čoraz menej detí vyrastať v detských domovoch a v náhradnej rodine.

⁴⁰ ŠKOVIERA, A. 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava : PETRUS, 2007. s. 158. ISBN 978-80-89233-32-8

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

GALBAVÝ, Ľ. - VONDRÁKOVÁ, E. 2003. *Výbrané kapitoly z rodinného práva*. Nitra: Fakulta sociálnych vied UKF v Nitre, 2003. 118 s. ISBN 80-8050-654

HRONCOVÁ, J., HUDECOVÁ, A., MATULAYOVÁ, T. 2000. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. 1. vyd. Banská Bystrica : PF UMB, 2000. 298 s. ISBN 80- 8055- 476- 5

JUSKO, P. 2000. *Základy sociálnej politiky*. Banská Bystrica : PF UMB, 2000. 112 s. ISBN 80-8055-394-7

KASANOVÁ, A. 2008. *Sprievodca sociálneho pracovníka I. Rodina a deti*. Nitra : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. 449 s. ISBN 978-80-8094-277-9

KREBS, V. a kol. 1997. *Sociální politika*. Praha : CODEX Bohemia, 1997. 328 s. ISBN 80-85963-33-7

LEVICKÁ, J. a kol. 2004. *Sociálna práca s rodinou*. 1. vyd. Trnava : 2004. 177 s. ISBN 80- 89074-93-6

MATĚJČEK, Z. 1999. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK, Z. 1994. *O rodine vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha : Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6

MATOUŠEK, O. 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLON. 1997. 144 s. ISBN 80-85-850-24-9

MIKLOŠKO, J. 2008. *Náhradná starostlivosť*. Bratislava : SAP, 2008. 94 s. ISBN 978-80-89271-36-8

SCHMIDTOVÁ, E. 1990. *Listy nielen o adopcii*. 1.vyd. Martin : Osveta, 1990. 256 s. ISBN 80-217-0150-1

SCHOOLER, J.E. 1999. *Adopcia – vzťah založený na sľube*. 1. vyd. Bratislava : Návrat domov, 1999. 261 s. ISBN 80-967954-2-2

STANEK, V. a kol. 2002. *Sociálna politika*. Bratislava : SPRINT, 2002. 474 s. ISBN 80-88848-92-X

STANEK, V. a kol. 2008. *Sociálna politika*. Bratislava : Sprint dva, 2008. 375 s. ISBN 978-80-89393-02-2

ŠKOVIERA, A. 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha : Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5

ŠKOVIERA, A. 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava : PETRUS, 2007. 172 s. ISBN 978-80-89233-32-8

VAŇO, M. 2005. *Sociálna politika*. Bratislava : SAP, 2005. 121 s. ISBN 80-89104-65-7

Internetové zdroje:

Internetová stránka: <http://www.adopcia.sk/>

Internetová stránka Detského centra. [online]. [cit. 2011. 07. 01.] Dostupné na internete: <http://www.detskecentrum.sk/>

Internetová stránka nadácie Rozum a Cit. [online]. [cit. 2011. 07. 01.]. Dostupné na internete: <http://www.rozumacit.sk/>

Internetová stránka: <http://www.rodinka.sk/>

Internetová stránka združenia Návrat. [online]. [cit. 2011. 07. 01.] Dostupné na internete: <http://www.navrat.sk/>

MAJDÚCHOVÁ, H. – DLUHÁ, M. – MARČEK, E. 2004. Neziskové organizácie. [online]. Bratislava : SPRINT, 2004. [cit. 2011. 07. 12]. s. 11. Dostupné na internete: http://www.panet.sk/download/text_financovanie.pdf

MARČEK, E. – DLUHÁ, M. 2003. *Občianske združenie Návrat* : prípadová štúdia. [online]. Bratislava : PANET, 2003. [cit. 2011. 07. 10.]. Dostupné na internete: http://www.partnerstva.sk/buxus/generate_page.php?page_id=148

Migračné informačné centrum: *Systém štátnej podpory*. [online]. Dostupné na internete: <http://mic.iom.sk/sk/socialne-veci/socialne-zabezpecenie/71-statna-podpora-na-slovensku-socialne-davky-a-pomoc.html>

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny. [online]. Bratislava : Koncepcia štátnej rodinnej politiky. [cit. 2011-07-02]. Dostupné na internete: <http://www.esf.gov.sk/esf/index.php?SMC=1&id=192>

Návrat. [online]. [cit. 2011.07.11.]. Dostupné na internete: http://spravy.pravda.sk/navrat-cqm-/sk-dvepercenta.asp?c=A090325_224542_sk-dvepercenta_p09

Návrat. [online]. [cit. 2011.07.11]. Dostupné na internete: <http://www.navrat.sk/?lang=SK&cat=378c660d5ff7c4947233404750f2c561>

NÁVRAT. 2009. *Hľadáme rodičov alebo aj opustené deti potrebujú rodinu*. [online]. Bratislava : Návrat, 2009. 24 s. [cit. 2011. 07. 02.] Dostupné na internete: http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/publikacie/hla_ame_rodicov2009_final.pdf. ISBN 978-80-969621-2-9.

NÁVRAT. 2000. *Profesionálny rodič alebo guľatá kocka*. [online]. Bratislava : Návrat, 2000. 78 s. [cit. 2011. 07. 02.] Dostupné na internete: http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/publikacie/ProfesRodic_GulataKocka_TLAC.pdf. ISBN 80-967908-1-1.

NÁVRAT. 2006. *Zvykáme si jeden na druhého alebo nová náhradná rodina v procese adaptácie*. [online]. Bratislava : Návrat, 2006. 34 s. [cit. 2011. 07. 02.] Dostupné na internete: http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/publikacie/zvykame_si_jeden_nadruheho.pdf. ISBN 978-80-969621-0-8.

Rozum a cit. [online]. [cit.2011.07.01.]. Dostupné na internete: http://www.rozumacit.sk/o_nas.html

SITA: MVO: OZ Návrat pomôže náhradným rodinám riešiť nové situácie. [online]. [cit. 2011.07.10]. Dostupné na internete: <http://udalosti.noviny.sk/udalosti-clanky/24-06-2011/mvo-oz-navrat-pomoze-nahradnym-rodinam-riesit-nove-situacie.html>

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. [online]. [cit. 2011.07.02]. Dostupné na internete: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/statne-socialne-davky.html?page_id=229

Zákon č. 36/2005 Z. z. *Zákon o rodine*. [online]. 2005. [cit. 2011.06.25.] Dostupné na internete: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>

2008. *Návrat 2007 : výročná správa*. [online]. Bratislava : Návrat, o. z., 2008. [cit. 2011. 07. 11.]. 16 s. Dostupné na internete: http://www.navrat.sk/docs/navrat_vs_2007_final_web.pdf

2009. *Návrat 2008 : výročná správa*. [online]. Bratislava : Návrat, o.z., 2009. [cit. 2011.07.11]. 19 s. Dostupné na internete: http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/NAVRAT_VS_2008_web.pdf

2010. *Návrat 2009: výročná správa*. [online]. Bratislava : Návrat, o.z., 2010. [cit. 2011.07.11]. 20 s. Dostupné na internete: http://web.changenet.sk/aa/files/4221973d3c28b786b2f06b680c02cab0/publikacie/Navrat_vyrocznaSprava2009Web.pdf